

DARBO SANTYKIŲ
IR VALSTYBINIO
SOCIALINIO DRAUDIMO
TEISINIS-ADMINISTRACINIS
MODELIS

Konferencija

„Lietuvos darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinis-administracinis modelis“

2014 m. gruodžio 10 d.
“Radisson Blu Hotel Lietuva”

Konstitucijos pr. 20, Vilnius

DARBO SANTYKIŲ
IR VALSTYBINIO
SOCIALINIO DRAUDIMO
TEISINIS-ADMINISTRACINIS
MODELIS

DARBO SANTYKIŲ IR VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ADMINISTRACINIS-TEISINIS MODELIS: LIETUVOS ATVEJIS IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ PRAKTIKA

Doc. Justinas Usonis
Vaida Lazauskaitė

Lietuvos teisinio – administracinio modelio vidinė integracinė schema

- Vertikaliuoju aspektu;
- Horizontaliuoju aspektu.

Vertikali sistema:

- Lietuvos Respublikos **Seimas** (Lietuvos Respublikos Konstitucija, Seimo Statutas);
- Lietuvos Respublikos **Vyriausybė** (Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vyriausybės įstatymas);
- Lietuvos Respublikos **socialinės apsaugos ir darbo ministerija** (toliau – SADM) (SADM nuostatai);
- **Savivaldybės** (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas);
- **Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba** (Valstybinio socialinio draudimo įstatymas);
- **Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir jos teritoriniai skyriai** (VSDĮ).

Horizontali sistema:

SADM kompetencijos srityje esančios įstaigos:

- **Ginčų komisija** prie SADM (Ginčų komisijos nuostatai);
- **Lietuvos socialinio darbo taryba** (Lietuvos socialinio darbo tarybos nuostatai);
- **Valstybinė darbo inspekcija** prie SADM ir jos teritoriniai skyriai (Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas, Valstybinės darbo inspekcijos nuostatai);
- **Darbo ginčų komisijos** prie Valstybinės darbo inspekcijos teritorinių skyrių (Darbo ginčų komisijos nuostatai; DK);
- **Lietuvos darbo birža** prie SADM (VSDĮ, Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, Lietuvos darbo biržos nuostatai) ir teritorinės darbo biržos;
- **Trišalė komisija** prie Lietuvos darbo biržos ir trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų (Nuostatai);
- **Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba** prie SADM (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, Lietuvos Respublikos neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos nuostatai);

- **Socialinių paslaugų priežiūros departamentas** prie SADM (Socialinių paslaugų priežiūros departamento nuostatai);
- **Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM** (Neįgaliųjų reikalų departamento nuostatai);
- **Jaunimo reikalų departamentas prie SADM** (Jaunimo reikalų departamento nuostatai);
- **Lietuvos Respublikos trišalės tarybos sekretoriatas** (Trišalės tarybos sekretoriato nuostatai).

Už SADM kompetencijos ribų esančios įstaigos:

- Lietuvos Respublikos **finansų ministerija** (Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatai);
- **Valstybinė mokesčių inspekcija** (VSDĮ, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas);
- Lietuvos Respublikos **sveikatos apsaugos ministerija** (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, SADM nuostatai);
- **Privalomojo sveikatos draudimo taryba** (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas);
- **Valstybinė ligonių kasa** prie Sveikatos apsaugos ministerijos (VSDĮ, Valstybinės ligonių kasos nuostatai) ir teritoriniai skyriai;
- **Neįgaliųjų reikalų taryba** (Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, Neįgaliųjų reikalų tarnybos nuostatai);
- Lietuvos Respublikos **trišalė taryba** (Trišalės tarybos nuostatai, DK).

- **Socialiniai partneriai** – profesinės sąjungos, darbo tarybos, darbdavių organizacijos (Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas, DK, Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas);
- **Garantinis fondas** (Garantinio fondo įstatymas);
- **Pensijų kaupimo bendrovės** (Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas, Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas, Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, VSDĮ).

Pagrindinės darbo santykių ir užimtumo srities institucijos

Valstybinė darbo inspekcija (tikslai)

- vykdyti Lietuvos Respublikos darbo kodekso, darbuotojų saugą ir sveikatą bei darbo santykius reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų nuostatų laikymosi kontrolę ir jų pažeidimų prevenciją;
- vykdyti nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų prevenciją.

Lietuvos darbo birža (tikslai)

- derinti darbo pasiūlą ir paklausą, išlaikant darbo rinkos pusiausvyrą;
- didinti darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybes, įtraukiant ir socialinius partnerius;
- rengti ir įgyvendinti nedarbo prevencijos ir darbuotojų atleidimo iš darbo pasekmių švelninimo priemonės, taip mažinant struktūrinį nedarbą;
- užtikrinti ir modernizuoti teritorinių darbo biržų veiklą, įskaitant užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą.

Darbo inspekcijų kompetencija

Europoje vyrauja du darbo inspekcijų modeliai:

1. Darbo inspekcijos turinčios plačią kompetenciją susijusią su visais teisės aktais, reglamentuojančiais darbą ir darbo sąlygas. (Belgija, Prancūzija, Latvija ir kt.);
2. Darbo inspekcijos, turinčios siaurą kompetenciją – dažniausiai darbo saugos ir sveikatos srityse. (Danija, Vokietija, Jungtinė Karalystė).

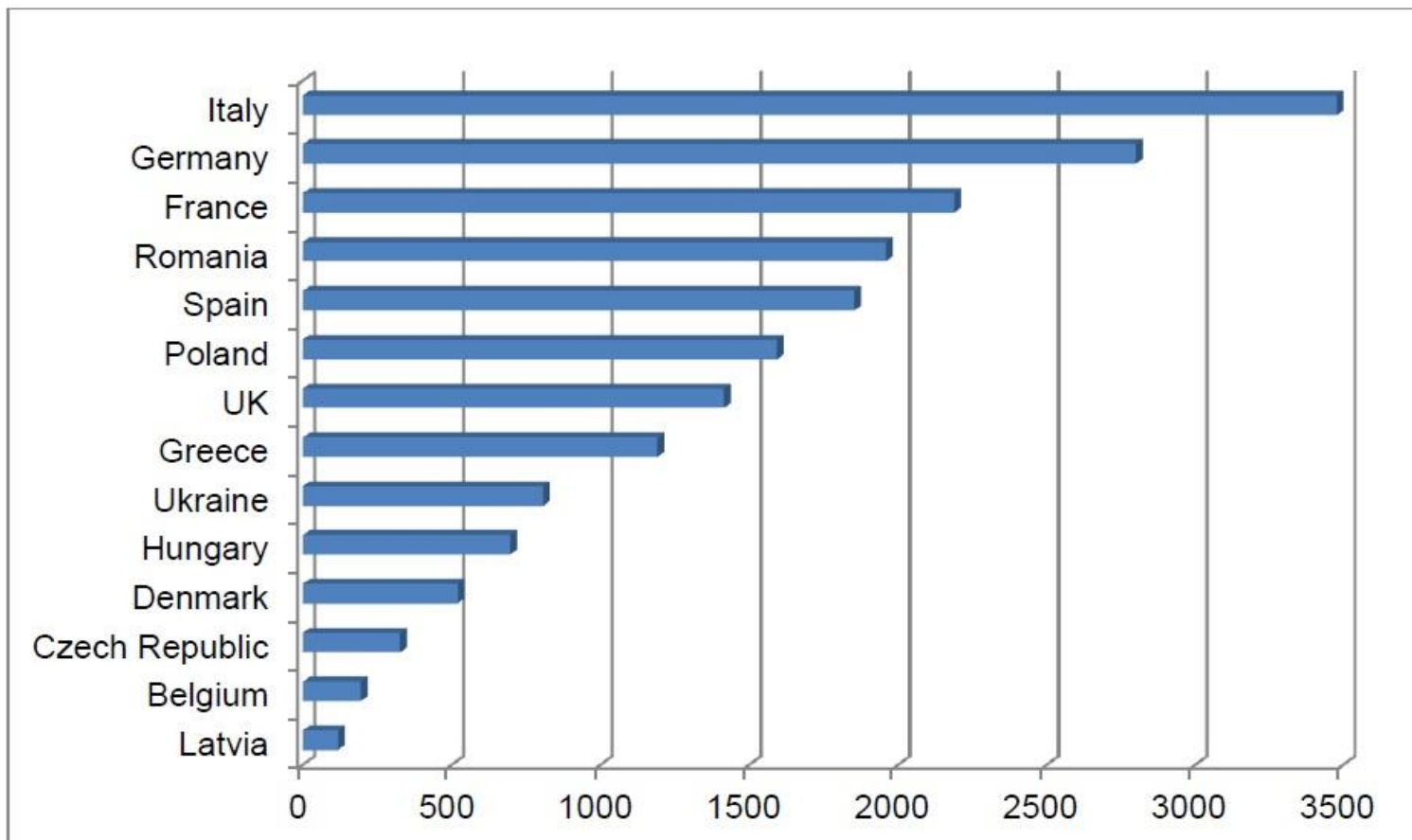
Darbo inspekcijų kompetencija Europoje

	Sauga ir sveikata	Užimtumas	Nedeklaruotas darbas	Darbo laikas	Lygiateisiškumas	Darbo užmokestis	Teisė taikyti sankcijas
Belgija	√	√	√	√	√	√	√
Prancūzija	√	√	√	√	√	√	√
Vengrija	√	√	√	√	√	√	-
Latvija	√	√	√	√	√	√	-
Lenkija	√	√	√	√	√	√	-
Vokietija	√	-	-	-	-	-	-
Jungtinė Karalystė	√	-	-	-	-	-	-
Danija	√	-	-	-	-	-	-

Šaltinis: EPSU Final report on Labour Inspections Service. 2012.

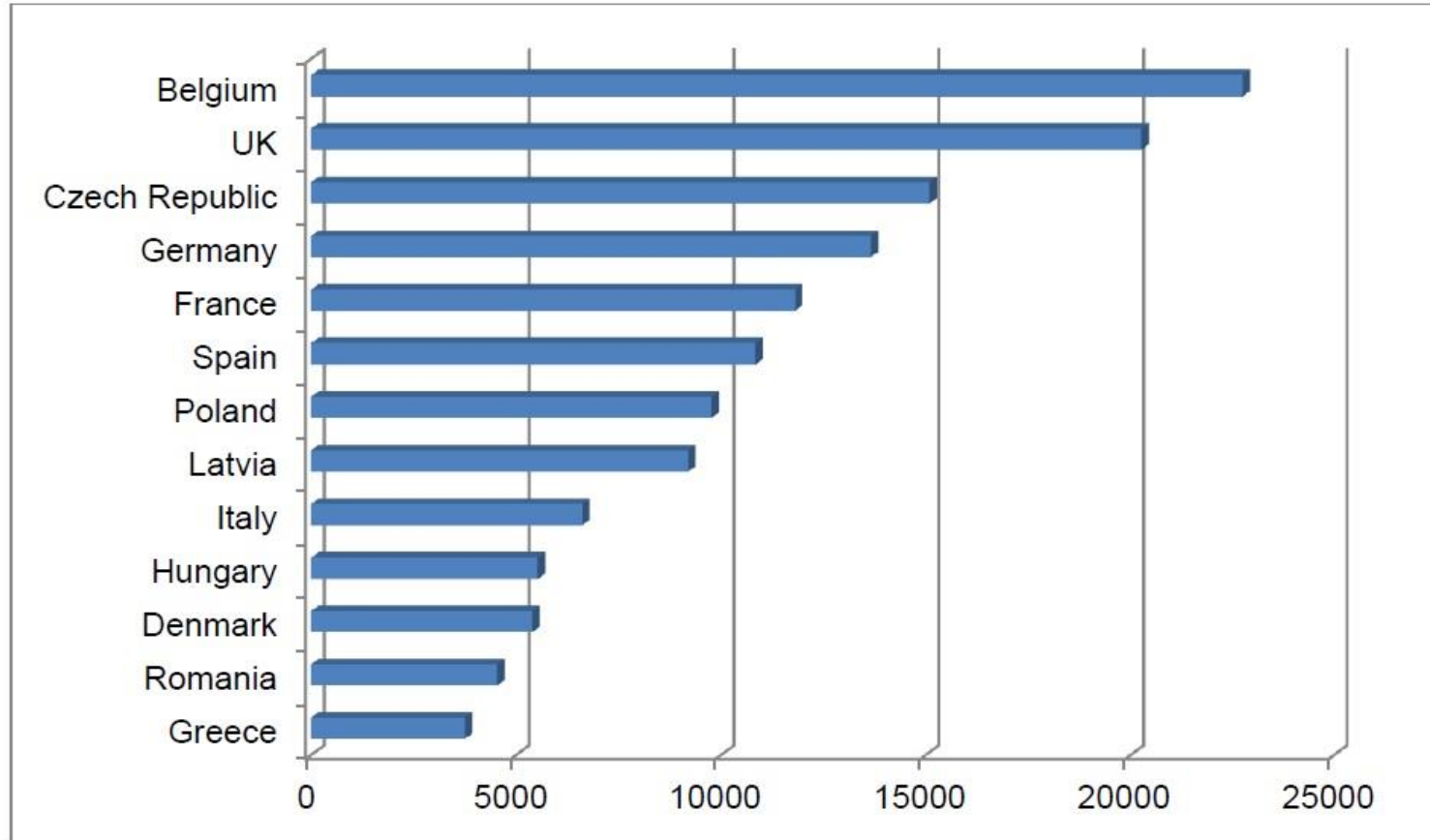
Inspektorių skaičius

Šaltinis: EPSU Final report on Labour Inspections Service. 2012.

Darbuotojų skaičius, tenkantis vienam inspektoriui

Šaltinis: EPSU Final report on Labour Inspections Service. 2012.

Darbo inspekcijų pavaldumas

Belgija	Priklausomai nuo kompetencijos priskirta keliems federaliniams subjektams
Danija	Institucija priskirta ministerijos atsakomybės sričiai.
Prancūzija	Institucija, kurios priežiūrą atlieka Darbo ministerija;
Vokietija	Centrinė institucija ir regioninės institucijos.
Vengrija	Centralizuota institucija prie ministerijos
Latvija	Institucija prie ministerijos
Lenkija	Institucija prie žemesniųjų Latvijos parlamento rūmų.
Jungtinė Karalystė	Kelios institucijos. Institucija atsakinga už saugą ir sveikatą; viešoji karališkoji institucija atskaitinga tos srities ministrams.

Šaltinis: EPSU Final report on Labour Inspections Service. 2012.

Darbo inspekcijų modernizavimas

- 2006 m. Tarptautinė darbo organizacija (toliau – TDO) pradėjo ir iki dabar remia pasaulinę darbo inspekcijos „modernizavimo ir atnaujinimo“ strategiją.
- Pasak, TDO darbo inspekcijų modernizavimą skatina besikeičianti darbo rinkos struktūra, globalizacija, didėjanti migracija, technologijos pažanga ir pokyčiai įdarbinimo santykiuose (atsiranda įvairesnių užimtumo formų). Taigi darbo inspekcija turi ieškoti efektyvių būdų, kaip derinti prevencines priemones ir reaguoti į jau įvykusį teisės pažeidimą.

Rekomendacijos

- Tinkamas darbo inspekcijų personalo finansavimas;
- Pakankamas darbo inspekcijų personalo apmokymas;
- Darbo inspektorių asmens apsauga jiems vykdant savo funkcijas;
- Darbo inspekcijos veiklos teisinio reguliavimo trūkumų šalinimas;
- Gerinti duomenų rinkimą, atsižvelgiant į padidėjusius globalizacijos ir migracijos procesus;
- Nelegalaus darbo atveju – gerinti administracines ir teisines priemones reaguojant į pažeidimus; padidinti socialinių partnerių dalyvavimą nacionaliniu lygmeniu, išlaikyti pusiausvyrą tarp sankcijos ir prevencijos.

Valstybinė darbo inspekcija

1947 m. TDO konvencija Nr. 81 „Dėl darbo inspekcijos pramonėje ir prekyboje

3 straipsnis

1. Darbo inspekcijos sistemos funkcijos:

(a) užtikrinti laikymąsi teisinių nuostatų, susijusių su darbo sąlygomis ir darbuotojų sauga darbe, t.y. nuostatų dėl darbo laiko, darbo užmokesčio, saugumo, sveikatos ir gerovės, vaikų ir jaunuolių užimtumo ir kitų susijusių klausimų, jeigu tų nuostatų laikymosi reikalauja darbo inspektoriai;

(b) teikti darbdaviams bei darbuotojams patarimus ir techninę informaciją apie efektyviausias teisinių nuostatų laikymosi priemones;

(c) teikti kompetentingoms valdžios institucijoms susipažinti su trūkumais ir pažeidimais, nors jie ir nepriklausytų teisinių nuostatų sričiai.

2. Visos kitos pareigos, patikėtinos darbo inspektoriams, neturi trukdyti gerai atlikti pagrindines pareigas arba koku nors būdu pakenkti autoritetui ir nešališkumui, kurie yra būtini inspektoriams santykiuose su darbdaviais ir darbuotojais.

Lietuvos darbo birža

- 1948 m. TDO konvencija Nr. 88 „Dėl įdarbinimo tarnybų organizavimo“ įtvirtina pareigą valstybei narei remti arba garantuoti paramą nemokamai valstybinei įdarbinimo tarnybai;
- 1996 m. Europos socialinės chartijos (pataisyta) 1 straipsnio 3 dalis įpareigoja šią Chartiją pasirašiusias valstybes sukurti tarnybas, teikiančias visiems darbuotojams nemokamas paslaugas įsidarbinimo reikalais, arba palaikyti jų veiklą.

Siūlymai

- Išplėsti VDI kompetenciją ir padaryti ją pavaldžią Vyriausybei;
- Atsižvelgiant į tarptautinius standartus, panaikinti VDI darbo ginčų nagrinėjimo funkciją.